

szánt állat, a másik azt, hogy világhírű lesz. Az utcára kitett kék diványon boldog családot játszanak, az állástalan ügynök, hogy munkát kap, megnősül. Az alvót az óracsőgés ébreszti a valóságra. A fiú tervezettségét a vágóhidről érkező kocsi nyikorgása szakítja félbe — a szürke lovat elviszik. A fészerepre kiválasztott fiúban az író egy idő múlva nem érzi az elképzelt figurát, hazaküldik a filmgyárból. A kék diványról a rakodómunkás elkergeti a gyerekeket, és keresztbe vetett lábbal helyükre telepedve cigarettára gyújt. A szép özvegy nem megy férjhez a lecsúszott ügynökhöz, a megígért állást is másnak adják.

Lám, az ágrólszakadt szegénytől még mindig el lehet venni valamit. Arra a lányra, aki piros kabátot akar, rázsonglórködik a sárga kulit. A kívánt szép ajándék helyett szédelegve távozik a vevő az ócskástól egy siralmasan össze-száradt, poros, szinehagyott zöld táskával — kis híján hajóbőröndöt sóztak rá. Kifosztani őket nem érdemes, nincs ruhájuk, lakásuk, munkájuk. A hitüket lehet elvenni, a vágyaikat megcsúfolni, a bizakodásukat, hogy másként is lehet. Mégis az egyetlen, aki öngyilkos lesz, nem közülük való. Azt a meggyőződést nem írhatja ki belőlük semmilyen csalódás, hogy végül — akárcsak a mesében — győz a jó, hogy van erkölcsi igazságszolgáltatás. A filmek naiv történeteiben álmaik igazolását találják meg, az élő mesét. Szép emberséggel, szomorú részvétellel figyeli az író alakjai életét, beszéli vergődésüket. Szilárdan egymásra találtak, mert — állítja — ő nem tud cselekményt bonyolítani, hősei nem tudnak cselekedni. Az érzelmekre, a gondolatokra koncentrálnak, még a hagyományos értelembe vett leírást is kerüli, mindent, ami felesleges, ami töltelék. Úgy dolgozik, mint a biztos kezű rajzoló, aki szinte egyetlen vonal lendületébe zárja az alakot.

Fiatalkori próbálkozásai során tudatosan felfedezte „tehetsége törvényeit”. Az így megtalált tematika, ez a zárt világ azonban a nagyváros sajátos történelmi produktuma volt. A történelem fordulójával ez az életforma tarthatatlanná és indokolatlanná vált. Az alvilág mai alakjaiban nem találja a hősi, a küzdő vonásokat. Ha még utánuk jár, szatírát ír. A nagyvilági főcső fantáziátlanul hazudik, az éjszakának ezt az álkirályát kopaszra nyírják a rendőrségen.

A régi világ elsüllyedését egy tiszta kis emberke, Csutak élte túl. Az ő alakjában, a köréje fejlesztett világban látta meg Mándy a folytatás lehetőségét. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

KARDOS JÓZSEF

NEMES GYÖRGY: 12 ELBESZÉLÉS

A kötet élén egy több mint harminc éve íródott novella áll, reális írói ábrázolása egy állástalan mérnök vívódásainak. Utána fronttörténetek következnek, majd két erőteljes írás a második világháború szörnyűségei közepette a létezés peremére sodródott emberekről, végül mai életünk konfliktusainak rajzai. Harmonikus belső elrendezésű ciklusok, s az összhatás is gondos szerkesztésmódról tanúskodik.

Általában érvényes a kötet novelláira, hogy a hősök kiélezett sorshelyzetben vannak, olyan döntésekre kényszerülnek, amelyek gyökeresen megváltoztatják életük menetét. Ilyen döntés után menekülne önnön gyáva-sága elől a bevezető novella ifjú mér-nöke, valószínűleg már későn. Le kell számolnia a menekülés — és talán az életben maradás — lehetőségével a *Műhímző* költő-hősenek, aki élni akar, „hogy valamit ő is tegyen az igazságért”. S visszavonhatatlanul az öngyilkosság mellett dönt a *Három lépésre* c. elbeszélés talán kissé túlrájzolt

horthysta ezredese, aki felszarvazását érzi gyalázatnak, nem militarista vak-ságában elkövetett gáztettei sorozatát.

Drámai feszítettségű novellák után bukkan rá az olvasó a hősivatagban visszavonuló honvédre, akit kitartása eljuttat valameddig, de aztán felette is ítél az orosz tél. Figyelmet érdemlő a novella visszafogott, fegyelmezett előadásmódja, a görcsös kételyt feloldó puritán zárás. Ez a látszatra tárgyilagos közlésmód nagy érzelmi feszültséget eredményez a *Nagy szerencse* Braun állatorvosának monológjában. Olyan helyzetbe kerül, amikor feleséggyilkossága miatt (a deportálás borzalmi elől menti át a halálba az asszonyt) erkölcsileg aligha vonható felelősségre: a fasizmus történelmi gáztette szükségyszerűen motiválja cselekedetét.

Nemes írói eszközei igen változatosak. Jó elbeszélő, párbeszédei feszesek, drámaiak, kitűnően alkalmazza a belső monológot. Kizárólag ezzel az eszközzel él a *Papagáj* megírásakor,

amelynek bravúros szerkezete sem felelteti gyengéit. (Egy kiküldetésben levő fiatal tudós Genfben találkozik egy prostituálttal, akiről nem is sejti, hogy magyar disszidens. A történetet a két szereplő mondja el, ki-ki a maga aspektusából.) A monológforma a kötet két utolsó elbeszélésében, a *Társalgó* és a *Missa Luba* c. írásokban sokkal jobban érvényesül. (Az elsőben az írónak vall egy asszony szerencsétlen szerelmeiről és házasságáról, a második egy plátói szerelemben élő testvérpárt és az egyikük tragédiáját okozó paptanár romantikába hajló története.) Vajon miért? Úgy véljük, hogy ezekben az elbeszélésekben helyénvaló a belső történéseknek és a cselekmény-mozzanatoknak a szintézise. Az epikai közlés-funkció itt kiegészítője a belső történéseknek, a lélekrajznak, hiszen itt a hősök egyes szám első személyben *beszélnek* egy konkrét, vagy jól kivehető személyhez. A *Papagáj* két

főhősének közlései azonban olyan elemektől terhesek, amelyeket önmaguknak már nem mondanának el, de el kell mondaniuk, hogy az olvasó mindent megértsen. Ezáltal zsúfolttá válik a monológ, erőszakolttá a közlési szándék. És semmi esetre sem számítható egyértelműen a disszidens úriasszonyból prostituálttá züllött nő, aki kislánya neveltetési költségeit teste áruba bocsátásával keresi meg.

Ezért tartjuk a felfrissített válogatásba újonnan bekerült írások közül a legjobbnak éppen a két utolsót, amelyeknek problematikája aktuálisabb, izgalmasabb, ugyanakkor szerkezeti megoldásuk sikerült, stíláris eszközeik is (gondolunk itt a *Társalgó* mesélő asszonyának pergő elbeszélésére) a mondanivalót szolgálják. A jó szerkezeti építkezés az utolsó ciklus mindegyik darabjának egyik fő erénye. (*Magvető Könyvkiadó 1969.*)

MERÉNYI VARGA LÁSZLÓ

KAMONDY LÁSZLÓ: FELTÉTELES VALLOMÁS

Kamondy László új kötete tizenkét novellát tartalmaz. Többnyire rövid lélegzetű írások ezek, és többnyire — családást keltenek. Nem a terjedelmük miatt, persze, hiszen Kamondy jó néhányszor bizonygatta már: mestere a tömörítésnek, a kevés részletmotívummal figurát, szituációt teremtő prózának. Csalódásunk oka elsősorban: kérdésfeltevéseinek súlytalansága; a konfliktusok ironikus és terjengős példabeszédekké halványulása — a laza szerkesztésmód.

Kamondyt, eddigi művei alapján, mint a moralistát tartottuk számon mai prózánk legjobbjai között. Az „észrevétlen dolgok” mélyrétegeinek aprólékos feltárása jellemezte — az irónia és a groteszk iránti hajlandóságáról (még tavalyi kötetében, az *Ádám apjában* is) legfeljebb a témaválasztás, a szituációk körülírása árulkodott. A „bűnbeesett” közértes kislány falusi kálváriája (*Ádám apja*); vagy az ateista házaspár katolikus-református válásosdi kényszerjátéka (*Szemérmes ateisták*) azonban „elbírtá” az ironikus helyzeteket. Ezek az írások ugyanis végül valami fontosat mondtak, a részletező, helyzetkomikumokkal dolgozó epika társadalmi konfliktusokat hozott a felszínre; hol csúfondáros hangon, hol komoly szóval — figyelmeztetett.

Jelen kötetében e jelzésrendszer hiányát érezzük meg elsősorban. Ezen túl:

mintha szituációi is veszítettek volna eredetiségükből. Az öltöztetőnő játékban megszépült csúnya kislány (*Színésznő a társalgóban*); a „sznob tyúk” (pünkösdre kiköltött egy fészekaljja csibét, de nem volt hajlandó ezeket a szárnyai alá fogadni); vagy a két ország határsávjára, a senkiföldjére került gyászkoszorú (*Szertartás a határon*) — alig mondanak többet magukról, mint hogy vannak, léteznek, no meg, hogy az író észrevette őket, de — teszi hozzá Kamondy — ebben sincs tulajdonképpen semmi különös. Valóban nincs, igaz van. Ezek az írások kompozíciójukban, mondanivalójukban a kerekded, nem is túlságosan elmés vasárnapi tárcák színvonalán mozognak.

Nem kapunk biztatóbb képet akkor sem, ha az állóképek megelevenednek. Legszembetűnőbb ezekben az írásokban a részletező, aprólékos fordulatokkal dolgozó epika öncélúvá válása — legtöbbször még a *Nyomozás egy csütörtök körül* friss humorát is nélkülözi. Az *Aranyvasárnap* egyetlen erénye talán a darabos, nehézkes dialógusok által megvalósított direkt jellemzés; A *szerelem hiánya*-ban, olykor, rövid időre fellelhető az író gunyorosan karikizáló tehetsége; a *Ketten a lelkek névsorából*-ban ellenben már nem lelhető fel semmi — dialógusai erőltettek, a két figuráról voltaképp csak az írói utalások tudósítanak — halványan.